

Munkácsy Mihály.

Irta Ybl Ervin.

Negyedszázada annak, hogy Munkácsy Mihály elköltözött az élők sorából. Tulajdonképpen már csak a tehetetlen test halt meg ekkor, mert a mester zseniális lelke, a sohasem nyugvó, nagy alkotó szellem már három évvel azelőtt összeroppan. Az alatomos betegség, melynek kifejlődését a túlfeszített munka és a nagyvilági élet folytonos izgalma is elősegítette, legkésőbb már előbb letépette. Mérhetetlen tragédia volt ez. A XIX. század egyik legnagyobb művészfejedelme bukott le trónjáról.

A szomorú vég művészetében azonban már régebben előrevetette árnyékát. Munkácsy zsenijének teremtő frissesége, elevensége már előbb fokozatosan halványodni kezdett. A kritika a lelki összeomlás előtt is joggal beszélhetett a mester művészetének hanyatlásáról. A *Siralomház* nagyszerű festőművészi kvalitásai, melyek Munkácsy világhírét egyszerre megalapozták, hiányoztak utolsó időszakának képeiből. A *Tépétszínalók*, az *Éjjeli csavargók*, a *Müterem*, a *Milton*, sőt talán még a *Krisztus Pálátus előtt* és a *Kalvária*, valamint a hetvenes években és a nyolcvanas évek elején készült egyéb festmények a nagy mester zsenijének virágzását, sőt fejlődését jelezték, de a *Mozart halála*, az *Ecce Homo*, a *Honfoglalás* és a *Sztrájk* már Munkácsy teremtő erejének elerayedéséről tanuskodnak. A mester neve, mely azelőtt legtisztább értéket jelentett, komoly művész-körökben kezdett üresen csengeni, dicsőségének jogosultságát kezdték kétségbevonni. A szerencse kegyeltjének, a párisi előkelő társadalom fölfujt nagyságának tekintették, kinek sikereit nem fogja nyugtázni a tárgyilagosan ítélő utókor.

Ennek az ítéletnek, melyet különösen a hivatott kritikusok és művészek hangoztattak, azért volt nagy a jelentősége, mert egyideig a komoly művészettörténelem is átvette. Munkácsynak, aki dicsősége zenitjén első volt hírnévben a festők között, a modern festészetről írott könyvekben csak néhány, kétes értékű sor jutott. Azok a francia és német festők kerültek most mindenütt föléje, akiknek neve Munkácsy életében, szélesebb körökben alig volt ismert, és akikről maga a mester is csak félvállról nyilatkozott. Ez az átértékelés azonban nem lehetett végleges, ahogyan fölvirradt

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Ybl Ervin*

Cím: *Munkácsy Mihály*

Forrás: *Budapesti Hírlap*

Bp

(Hely)

1925. 5. 1

(Idő)

dicsősége a francia és német naturalistáknak, impresszionistáknak, a plain air festőinek. *Courbet*nek, *Manet*nek, *Degas*nak, *Leibl*nek és a többieknek, úgy el kell érkeznie annak az időnek is, mely Munkácsy lélektől áthatott, sötét színskálájú palettáját is végérvényesen megkoszoruzza.

Munkácsy művészetének időleges háttérbeszorulását nemcsak a mester nagyszerű képességeinek tényleges hanyatlása, hanem a kor művészi izlésének változása is okozta. A plain air festésnek, az impresszionizmusnak diadalra jutásával a szóvivő körök elfordultak attól a művészeti felfogástól, melynek éppen Munkácsy volt a leghivatottabb, a legzseniálisabb képviselője. Új világ támadt föl a régi ellen, új művészet követelte minden téren a maga kizárólagos jussát. A l'art pour l'art lett a jelszó. Történelemnek, zsánernak, anekdotának pusztulnia kellett a vásznonról, az irodalomból, a lélektan száműzték a festői koncepciókból, melyeket egyedül az önmagukért való, új színproblémák uraltak. Érthető és jogos visszahatás volt ez az agyonkompromitált történelmi és novellista festők festőiellen modorával szemben, egyúttal egy új művészi lehetőségeket feltáró iránynak virradatát is jelentette. A diadalmas új irány azonban, mint minden művészi hitvallás, elfogult volt a megelőzőnek értékeivel szemben. Munkácsy megbukott előttük, sőt azt hitték, hogy a rossz osztályzatot az utókor ítélete is állandósítani fogja.

Munkácsy bukása azonban csak ideiglenes lehetett. Az igazi művészi értékeket egy ideig félreismerhetik, az uralkodó ellentétes művészeti felfogás folytán lebecsülhetik, azonban a későbbi elfogulatlan kor megadja nekik az elégtételt. Most Munkácsy végleges megítélésének is elérkezett az ideje. Most már túl vagyunk a plain air, az im-

presszionizmus, a l'art pour l'art uralmán, a modern művészek már nem tekintik Munkácsyt egy velük szemben álló régi iskola hőisének. A nagy mester művészete már túl van a jelen művészi harcain; művészettörténelmi érték, melyre a modernnek csak esetleges öngazodás céljából hivatkoznak. Most már nem idegenkedünk a pszichológiai tartalmu festéssel szemben. Most is azt valljuk ugyan, hogy a képben a tiszta festői problémák a legfontosabbak, azonban a kép művészi hatása érdekében nem szükséges a témát, a lelki tartalom kifejezését a festészetből száműzni. A l'art pour l'art csak visszahatás volt az előzményekkel szemben, de most, miután már túl vagyunk ezen az időszakon, ismét hangoztatnunk kell a pszichológiai tartalom fontosságát. Mi volna Michelangelo, Rembrandt, Fra Angelico az alkotásaikban rejlő mély lelkiesség, vallásos bensőség, emberi alázat és titáni nagyratörés nélkül. Munkácsy zsenijét is csak félig érti meg az, aki műveit kizáróan mint színproblémákat tekinti. Ő több volt a szín, a forma, a fény és árnyék, a reflexek festőjénél, ő a tiszta festőművészi problémákat a lelki élet kifejezésének szolgálatába állította. Hogyan lehetne az ilyen művészetet a színeffektusok kizárólagos festőinek alkotásainál kevesebbre becsülni, holott az ember lelkéből, az élet mélységeiből többet ad, mint az utóbbiak. Természetesen, ha a festői értékek az olcsó hatásu tartalom mögött háttérbe szorulnak, akkor ezt kárhoznatnunk kell. Munkácsy legkiválóbb alkotásainak, valamint a régi mesterek remeikeinek értéke azonban abban rejlik, hogy bennük a külső megjelenés festői artisztikuma a lelki tartalom kifejezésével párosul. Az igazi festő, ahogyan ez Munkácsynál is történt, minden benső problémát, lelki mozzanatot szín- és forma-effektusokban lát és közvetít, viszont üresebb lenne a művészet, ha a pszichológiai háttérrel, az alkotás lelki tartalmát belőle

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Munkácsy Mihály

Idő

"1925"

Személy

Helvezám

száműzni akarnánk. Bizonyára Munkácsy mosolyogna legjobban Meier-Graefének azon, a l'art pour l'art szellemében fogant javaslatán, hogy a *Siralomháznak* a Szépművészeti Muzeumban lévő kétalakos előtanulmányát, az elitelt mellett pislogó két gyertya világítási effektusa elapján, a tulajdonképpeni festői probléma hangsúlyozása végett a *gyertya* névre kellene keresztelni. Mintha ez a kísérleties (különben nem a gyertyafénynek köszönhető) félhomály, mely a sötét kamarát oly tragikus komorsággal tölti be, és amely a halálra ítélt sötét arcvonásainak árnyékait még jobban kiemeli, egyszerűen csak egy világítási problémának megfestése lenne, nem pedig egy lelkiállapotnak, egy borzasztó emberi drámának tiszta festői nyelven való kifejezése. Munkácsy művészetének átfogó erejét, kifejezésbeli mélységeit nem lehet ilyen egyoldalú látószögből megítélni.

Munkácsy Mihály nem tartozott a XIX. század ama vezető festőegyeniségei közé, akiknek működése új irányok kialakulását jelentti. Az ő nagysága más értékekben rejlik. Éppen olyan különálló egyéniség, mint például a tőle teljesen eltérő francia *Puvis de Chavannes*, vagy a német *Böcklin*, akiknek emelkedett művészete szintén csak részben függ össze a XIX. századi piktúra fejlődésének főirányával. Munkácsy nem mutatott új utat, új lehetőségeket a festészetnek, de zsenijének erejével, mélységével kortársainak, vagy elődeinek festői eredményeit átfogóbb, bensőbb művészi tartalommal töltötte meg. *Courbet* és *Leibl*, sőt *Ribot* és a düszeldorfiak is a festői stílus tekintetében döntő hatással voltak rá, de ezektől Munkácsy csak a nyelvet tanulta el, melyet páratlan érzésekkel hevített át. Milyen nyárspolgári *Leibl* és milyen szívtelen *Courbet* a mi Munkácsynk mellett. Az előbbieket ugyan mindig következetes festők maradtak, pikturájukkal mindig tiszta festői élményt hirdetnek

és a hanyatlás sem érte utol őket, mint Munkácsyt, de legtökéletesebb művészi megnyilatkozásaik sem érik utol Munkácsy néhány képének belső méreteit. Courbet és Leibl sorsdöntőbb és egyenletesebb festő Munkácsynál, viszont nagy felángolásaiban az utóbbinak szinte Rembrandthoz fogható a lelke, a kifejező ereje. Az ő népszerűsége nem szól művészi eszközeinek olcsósága mellett, mint ahogyan semmiféle műalkotás jelentőségét sem

dönti el az, hogy többen, vagy kevesen képesek szépségéhez, kifejező értékéhez férközni.

A közelmúlt kritikája ellenére is Munkácsy egyike a XIX. század legnagyobb festőegyéniségeinek. Most már meg lehet róla írni az elfogulatlan, művészetének festői és lelki tartalmát elemző monografiát. És ez a méltatás, ha a fenti szempontokat veszi figyelembe, ugy csak Munkácsy nagyságát hirdetheti.